

(Nem) szégyelled?

Körülbelül 20 éve történt, hogy egy (baptista) lelkipásztor ismerősöm megkérdezte: András, te hogyan készíted a gyülekezetet az üldözésre? Tágra nyíltak a szemeim - hiszen ez eszembe se jutott - és azt mondtam neki, sehogy. De a kérdés velem maradt. Később, amikor istentiszteleteinken rendszeresen elkezdtünk megemlékezni a világ különböző részein élő üldözött keresztény testvéreinkről, és imádkoztunk értük, többször eszembe jutott a kérdés, és egy csendes válasz magamban: például most már így. Senki nem gondolhatja, hogy Krisztus követésének nincs ára, és hálások lehetünk, hogy mi itt Európában békeességben élünk. Ez azonban nem a "normális", inkább a rendkívüli helyzet - ha Jézus tanítványainak mondott szavaira figyelünk.

Ha a Krisztus követés, az evangéliumban való hit áráról beszélünk, akár Jézus követőinek valljuk magunkat, akár kereső, érdeklődő kívülállónak, fontos, hogy azt ne helyezzük kívül a mi világunkon. Ha azt gondoljuk, hogy a Krisztus követés árát csak az fizeti meg, akinek élete, családja, szabadsága veszélyben van - mint sok távoli helyen a világban - könnyen szem elől tévesztjük, hogy nekünk hol kellene megfizetni az árat - és nem is fizetjük meg. Ma tehát a Krisztus követés áráról, az evangéliumért való közösségvállalásról és szenvedésről szól hozzánk Isten igéje.

- Először azt figyeljük meg, hogyan jelenik meg a Krisztus iránti hűség a mindennapi helyzetekben, közösség vállalásban;
- másodsor rátekintünk néhány aktuális területre, amelyeken hűségünk ellenállást válthat ki;
- végül pedig tegyük fel a kérdést, miből forrásozhat a szenvedés vállalása, az evangélium árának megfizetése.

1. Hol és hogyan jelenik meg az evangélium iránti hűség?

Az evangélium iránti hűség nem pusztán egy tan megőrzése és továbbadása, hiszen a mindennapi élettől elválaszthatatlan. Pál nem tudja elválasztani a kiállást az evangélium mellett attól, hogy ő mellette is kiálljon: *"Ne szégyelld hát a mi Urunkról szóló bizonyágtételt, se engem, az ő foglyát, hanem szenvedj velem együtt az evangéliumért, Isten ereje által."* (2Tim 1,8)

Pál helyzetét és Timóteussal való kapcsolatát az Újszövetség egyéb részei alapján próbálhatjuk rekonstruálni, ami fontos ahhoz, hogy megértsük a levelet, különösen a ma olvasottakat, valamint hogy mi zajlik közöttük. John Stott gondolatait követem ebben, aki így foglalja össze: *"Nem sokkal halála előtt, eme második és sokkal kegyetlenebb bebörtönzése idején küldte el Pál Timóteusnak a második levelet. A kivégzés időpontja már közel lehetett, ennek nyomasztó árnyéka rávetül a levélre is. S bár Pál folyamatos kapcsolatban állt fiatal barátjával, ez a levél egyúttal az apostol utolsó kívánsága és végrendelet is az egyház számára."* (Stott: A Timóteushoz írt második levél, 10.)

Pál tehát nem várja szabadulását, miközben a tét az, hogy mi lesz az evangéliummal, a Jézus Krisztusról szóló örömhírről, tanítással. Az első fejezetben az apostol sürgeti, hogy Timóteus őrizze meg a rá bízott kincset, amit Isten korábban az apostolra bízott: azaz az evangéliumot. Úgy beszél a Krisztus jó hírééről mint ami egy értékes, nemes letét, nagy értékű kincs, amit Isten elhelyezett nála, és amit meg kell őrizni és tovább kell adni. Ennek azonban ára van, hiszen - talán éppen az apostol fogsága miatt - nagy a kísértés, hogy Timóteus szégyelli az evangéliumot, akár azért, mert a fogság miatt "az Ázsiában levők mind elfordultak" tőle (és Timóteus az ázsiai gyülekezetek centrumában, Efészusban szolgál), akár azért, mert az evangélium vállalása szenvedéssel (üldözéssel) jár. Ha igaz, hogy a kis-ázsiaiak "mind" elfordultak Páltól, akkor a kérdés, hogy mi lesz a korábban ott gyümölcsöt

(gyülekezeteket) termő evangéliummal. Néró üldözései egyre durvábbak (ez okozhatta Pál fogságát majd kivégzését), miközben a tévtanítások is szaporodnak. Stott idézi H. Moule-t: *"a kereszténység... emberileg szólva, a végső megsemmisülés határán szorongott."* (14). Egyre jobban értjük tehát milyen súlya van annak, hogy az apostol sürgeti Timóteust, hogy őrizze meg a rá bízott kincset, valamint a 2. fejezetben azt rendeli, hogy adja tovább az apostoli tanítást olyan embereknek, akik maguk is alkalmasak lesznek másokat tanítani. Pál azt akarja látni, hogy mindaz, aminek Krisztus elhívása után odaadta életét, nem lesz semmissé.

A helyzet bizonytalanságához még egy dolog tartozik, amit Stott így fogalmaz: *"Timóteus... olyan felelősségteljes vezető szolgálatot lát el, amely messze meghaladja a képességeit."* (12) Viszonylag fiatal (1Tim 4,12), gyenge fizikumú (1Tim 5,23), szelíd és félénk természetű pl. 2Tim 1,7-8; 2, 1.3; 3,12; 4,5) - mégis ő kapott elhívást a Lélektől. Ezzel együtt érezzük, hogy milyen súlyos helyzetben, súlyos témákban születik a levél, amelyben a halálra készülő Pál erősíti, bátorítja lelki gyermekét, aki az efézusi gyülekezet vezetője nehéz időkben.

A keresztény hitnek vannak felszálló időszakai, amikor az evangélium nagyobb népszerűségnek örvend, inkább pozitív fényben tűnik fel, és vannak küzdelmes időszakai, amikor - Pálhoz és Timóteushoz hasonlóan - meg kell fizetni az árát. Az ilyen időszakok, megpróbáltatások mindig megrostálják Isten népét: világossá lesz, milyen az elköteleződés mértéke. Pál azt írta Timóteusnak: *"Ne szégyellj hát a mi Urunkról szóló bizonyágtételt, se engem, az ő foglyát, hanem szenvedj velem együtt az evangéliumért, Isten ereje által."* (2Tim 1,8). A Krisztusról szóló bizonyágtétel, azaz az evangélium és a börtönben ülő Pál apostol iránti hűség párhuzamos ebben a mondatban. Mintha az apostol ezt mondaná: Timóteus, ha vállalni akarod az evangéliumot, vállalnod kell engem, aki az evangélium miatt várom a kivégzést, sőt, neked is készen kell erre állnod ugyanezen evangélium miatt. De mivel olyan könnyen csaphatná be magát Timóteus, mondván, hogy jobb lenne most Pálról nem tudni, letagadni, hogy ismeri, pusztán stratégiai okokból, és persze hűséges maradna Krisztushoz... nos, erre mondja az apostol: *vállald velem, szenvedj velem.*

Az apostol éppen ezért beszél Figeloszról, Hermogenésről és Onéziforosról. Arra mutat rá, hogy miközben az előbbi két férfi elfordult tőle és az evangéliumtól sokakkal együtt, volt egy másik testvér, Onéziforos, aki hűséges maradt - de nemcsak hozzá, hanem az evangéliumhoz, Krisztushoz is. Ő annyira nem szégyellte a bebörtönzött apostolt, hogy Rómába ment, és addig keresett, kutatott, míg meg nem találta őt. Ezért hátrahagyta hosszabb időre családját, és egészen bizonyosan magát is veszélynek tette ki. De vállalta az azonosulást az evangéliummal, ami akkor abban mutatkozott meg, hogy közösséget vállalt az apostollal.

A Krisztussal, az evangéliummal való közösség vállalásnak tehát ára van; ez jelentheti a nyilvános közösség vállalást azokkal, akiket megvetnek vagy üldöznek; nyilvános kiállást azért, ami az evangéliumi tanítás ránk bízott letéteménye vagy kincse, akkor is, ha népszerűtlen.

2. Hogyan őrizzük meg az evangéliumot ma?

Hogyan őrizheti meg Isten népe az evangéliumot ma? Hogyan őrizhetjük meg a ránk bízott drága kincset - úgy, hogy ne szégyelljük? Mi az, amit nagyon nehéz nem szégyellni? Hogyan vállaljuk érte a szenvedést, meg kell-e fizetni nekünk is valamilyen árát?

Mintha ma egyre inkább egy olyan világba tartanánk, ahol az evangéliummal való közösségvállalásnak egyre komolyabb ára van. A nyugati civilizáció, sőt, az egész világ megrendült. A vírus felforgatja a jól ismert - és kiszámítható - életet, a nyomában járó betegség, stressz, félelem,

összeesküvés elméletek egyre radikálisabb hangokat és eseményeket generálnak. A társadalom ijesztően megosztott, a gyűlölet masszív, az egymással szemben álló felek között egyre kisebb a megértés esélye, a gyanakvás mindenre és mindenkire kiterjed. És ilyenkor az evangéliumot könnyű inkább elhallgatni, szégyellni. Olyan kicsi, olyan erőtlen dolog, nem? - legalábbis a különféle hatalmak, erősségek (politikai, gazdasági, ideológiai - és spirituális) fényében mennyire gyengének, irrelevánsnak tűnhet? Talán van, aki azt mondja, most nem is ez a fontos, most más kérdések vannak. Ráadásul mi magunk is meggyengülünk, elerőtlenedünk - lassan egy éve kizöckent gyülekezetünk a megszokott menetéből, alig-alig tudunk személyesen találkozni. Mintha a hitünk, a közösségeink is egyre jobban sodródának a kimerültség, a fásultság, a beletörődés hullámain...

Ha azonban meg akarjuk őrizni, mint Isten népe, a ránk bízott kincset, valamint ha tovább akarjuk adni, akkor vállalnunk kell az árat. *Hogyan őrizhetjük meg a ránk bízott drága kincset? Hogyan ne szégyelljük az evangéliumot?*

Csak felmutatni tudom azokat a területeket, amelyekkel kapcsolatban sokat kell gondolkodnunk, imádkoznunk a következő időkben - egyénileg is, gyülekezetként is, és mint nagyobb egyházi közösség is. Három területet nevezek meg - és természetesen, hogy csak igen korlátozottan tudok ezekről beszélni - nemcsak az igehirdetés terjedelme miatt, de azért is, mert mindegyik olyan összetett kérdés, amelynek egy ember csak egy piciny részét láthatja. Ezek most az oltás, a szexualitás és a politika kérdései.

"Beoltassam-e magam?"

A járványhelyzet mindenféle megítélése (veszélyes-veszélytelen, kormányzati döntések) jelen van a társadalomban. Vannak vírustagadók és szkeptikusok, a vírust komolyan vevők és óvatosak. Vannak a vakcinát az igazi kimenekedés eszközeként várók és ünneplők, amint vannak azt elutasítók. Ez azonban immár nem elméleti kérdés (bármi lehet a véleményem a lezárásokról, nem én döntök), hanem egészen személyes: minden egyes embernek el kell döntenie, hogy beoltatja-e magát. És amint általában, úgy e kérdés körül is növekszik a feszültség, a türelmetlenség, a megosztottság és a gyűlölködés. Munkahelyeken összevesznek emberek azon, hogy teszteltessék-e magukat, és a családokban, vagy a házcsoportokban is megjelenik remélhetőleg csak a józan beszélgetés - és nem a veszekedés - hogy mi a helyes út. Mit jelent Isten népének őrizni a rá bízott drága kincset ebben a helyzetben? Három plusz egy szempontot szeretnék a szívetekre helyezni, amikor erről gondolkodtok, beszélgettek, vitáztok.

Az első - evangéliumi, krisztusi - szempont, hogy Krisztus arra váltott meg és hívott el bennünket, hogy ne önmagunkért, hanem másokért éljünk. Nem kell hangsúlyozni, hogy ez az evangélium 1x1-e: nem a magunkéi vagyunk, nem önmagunk vagyunk életünk kiinduló- és végpontja, hanem Isten és a másik ember szeretete. Amikor tehát felteszed a kérdést, hogy beoltassam-e magam, amikor olvasod a pro- és kontra érveket, te - mi - mindig tegyük mellé: ez önmagamról szól, vagy az Úr Jézus Krisztus szeretetéről? Van-e olyan pont, olyan meggondolás, ahol a másik ember szolgálata saját érdekemen túlhív? Bárcsak arról ismernének minket, hogy pl. a beszélgetéseinkben túllépünk önmagunkon!

A második szempont a tudomány és a hit kapcsolatának szempontja. A "ránk bízott drága kincs" elengedhetetlen része, hogy hisszük, Isten teremtette a világot. És, ahogy János apostol mondja, az Ige, azaz a *logos* nélkül semmi sem lett, ami létrejött (Jn. 1,1kk). Azaz mindent átjár a *logos*, az a rendező elv, az a logika, az az értelem, ami Istentől van jelen a világban, és ami lehetővé teszi, hogy az emberi értelem, a ráció alapján egyre többet megismerjünk a világ működéséből (kutatás), és ezt az ismeretet lefordítsuk olyan eszközökké, folyamatokká, amelyek az életet kibontakoztatják vagy éppen megvédik. A keresztény hit nem tudomány-szeptikus - még ha tud is annak korlátairól,

valamint a tudomány gonosz felhasználásáról, vagy akár bálványozásáról is. De mégis alapvetően Isten gondviselése eszközének tekinti - kérem, gondoljuk meg ezt a vakcina kérdésében.

A harmadik szempont, amit meg kell fontolnunk, a kereszténység viszonya az államhoz. A Biblia tanítása szerint az állam eredendően annak az eszköze, ahogy Isten rendet tart a világban; Isten eszköze, Isten szolgálója, és ezért engedelmességgel tartozunk a felsőbb hatalomnak. Nyilván ez érzékeny kérdés, és hamarosan szólok a politikáról is. De most figyeljünk arra, hogy mind a tudomány, mind az állam kérdésében mennyire döntő a bizalom. Ha hisszük, hogy mindezek Isten gondviselésének eszközei, akkor még egy ilyen (nem is ok nélkül) szkeptikus, gyanakvó világban is a bizalomnak adunk esélyt. Bízol a buszvezetőben, amikor felszállsz a buszra; a mérnökökben és irányítóknak, amikor felszállsz a 4-es metróra, a pékben, amikor megeszed a kenyeret... A keresztény gyülekezet meg kell, hogy gondolja, hogy bízik a tudósokban, és bízik az államban - hiszen gondolj arra, ha nem lenne semmilyen tudományos kutatás és eredmény, milyen kiszolgáltatottak lennénk; ha nem lenne semmilyen közrend, milyen káoszba sülyednénk. Ijesztő, ahogy a mai az igazságot a szélsőségekig relativizáló, sőt ún. *"igazság utáni"* világban minden bizalom erodálódik.

A plusz egy szempont: az, hogy valaki úgy dönt, hogy beoltatja magát, vagy nem oltatja be magát, végső értelemben nem oszthat meg bennünket. Ez a kérdés nem lehet ilyen egyszerű: aki Istennek engedelmes, olt, aki nem olt, nem engedelmes; vagy fordítva... Mindent megfontolva el kell hordoznunk egymást, a gyülekezet egységét megtartva szeretetben, és hasonlóan: családban, munkahelyen, a társadalomban sokkal inkább a megbékélést és megértést kell munkálni, semmint a még mélyebb feszültséget.

A szexualitás kérdései

Nem kell különösebben felemlítenem a közéletben zajló nagy harcokat és küzdelmeket a szexualitás, közelebbről a homoszexualitás, a transzneműség, az ún. "szivárvány családok" és hasonló kérdések vonatkozásában. Az LMBTQ propaganda is, a kormánypropaganda is gőzerővel zajlik. Ez az a terület, ahol a nyugati világ kereszténysége a legnagyobb kihívás elé kerül, ahol nagy kérdés, hogy megőrizzük-e a ránk bízott kincset, ahol minden erő arra irányul, hogy szégyelljük az evangéliumot. Továbbá, amely területen, ha ragaszkodunk az evangéliumhoz, egyre erőteljesebb gyűlölködésnek, sőt, talán üldözésnek leszünk kitéve. Miért mondom ezt?

Nos, hadd utaljak arra, hogy amit az apostol "rám bízott kincsnak", "egészséges tanításnak" nevez, az Isten teremtésével kezdődik. Hiszen az örömhír az, hogy Isten Jézus Krisztus által megbékél az ellene lázadó emberiséggel, és elkezd helyreállítani mindazt, ami a teremtésben az ember lázadása következtében megromlott. Ha tagadjuk a teremtés valóságát, azaz azt a valóságot, ami adatott nekünk, akkor nem lesz értelme a megváltásnak, a helyreállításnak sem.

Isten az embert a maga képére és hasonlatosságára férfivé és nővé teremtette, valamint azt tervezte, hogy a férfi és a nő kizárólagos és életre szóló szövetséges kapcsolatban éljen, sokasodjon, szaporodjon. Nem kétséges, hogy az Isten elleni lázadásunk az életnek ezt a területét is összezavarta, és az ember megtört szexualitásában, a másikhoz való viszonyában, a házassági szövetség nemcsak gyönyörűséget hordoz, hanem két bűnös ember szövetsége, és az Isten rendje szerint való család sem nem tökéletes, sem nem szeplőtelen. A megtörtség azonban nem írja felül Isten rendjét; és ha Isten népe hűséges akar lenni, meg akarja őrizni a rá bízott kincset, nem másíthatja meg az Úr teremtési rendjét. Nem mondhatja jónak azt, ami eltorzult; szépnek azt, ami bűnös - és ez természetesen nemcsak az LMBTQ témákra igaz.

Ne szégyellj, mondja az apostol Timóteusnak. Ne szégyellj, mondja a Szentlélek ma Isten népének. Ne szégyellj, aki kiáll Isten rendje mellett, akkor sem, ha gyűlölik; ne szégyellj, amikor munkahelyi

vagy családi beszélgetésben jön elő a kérdés. Ne szégyelld, amikor tudod, hogy bár nincs a szívedben sem megvetés, sem gyűlölet, azzal fognak támadni, hogy homofób, gyűlölködő, kirekesztő vagy.

Ezen a területen készen kell lennünk a szenvedésre. A mai világban a legnagyobb bűn, amit kirekesztésnek neveznek. Egyik oldalon itt van a ránk bízott drága kincs, az evangélium - a másik oldalon pedig szorongatnak, hogy befogadónak kell lenned. Azt mondják, ha tartjuk magunkat Isten rendjéhez, kirekesztünk másokat, gyűlölet van bennünk, pedig szeretnünk kellene. És nem látnak a szívünkbe, és hiába mondjuk, hogy nincs bennünk gyűlölet, sőt, szeretünk és együttérzünk minden megtört emberrel - hiszen mi is azok vagyunk. Azt mondják, kirekesztő vagy, és nem tudják, nem ismerik, hogy Isten szeretete a legtágasabb, befogadó szeretet, amelybe mindenkit hív. Nem tudják (és sokan nem is akarják meghallani), hogy ez nem olyan szeretet, amely úgy hagy minket, ahogy vagyunk - összezavarodva, bemocskolva, célt tévesztve, újabb és újabb identitásokat keresve, utat vesztve, hanem olyan szeretet, amely megújít, megmos, megtisztít. De számos keresztény összezavarodik: ha Isten szeret, akkor nem lehet, hogy fel kellene adnunk, el kellene engednünk a "régit" igazságot? Miért ne támogassuk a homoszexuális házasságot? A nemváltoztatás szabadságát? Az ún. szivárvány családot? Tényleg kirekesztő vagyok? Észre sem veszik, hogy már rég szégyellik az evangéliumot; olyan erővel mossa át gondolkodásukat a relativizmus és az önmegvalósítás ideológiája, hogy eltévesztették a rájuk bízott drága kincs megőrzését. Olyan erejű a szembeszél, hogy nem merik vállalni a meggyőződésüket - ha még megmaradt.

Mélyen meg kell ragadnunk, hogy Isten szeretete úgy maximálisan inkluzív, befogadó, hogy közben Jézus Krisztus igazsága áll a középpontjában. A szeretet és az igazság soha nem ellenségek. Azoknál ellenségek, akik nem hisznek igazságban - amint a ma embere nem hisz objektív igazságban. Az evangélium az, hogy Isten szeretete befogad az országába, de mindannyiunkat ezzel együtt szent életre hív el. És tudjuk, hogy ezzel a szent étellel életünk végéig feladatunk van, ami egy boldog és áldott küzdelem, amely gyönyörű gyümölcsöket terem, ami nem elfojtás, és ezért képviseljük ezt a szent életet. Nem mint akik felsőbbrendűek, nem mint akik különbek, csak úgy, mint akik megmosattak és Krisztusban új életet kaptak. De ha ezt képviseled, üldözni fognak, egyre valóságosabban.

A politika kérdései

A harmadik terület, amelyről sokat kell gondolkodnia, imádkoznia Isten népének, ha hűségesen meg akarja őrizni és tovább akarja adni a rá bízott drága kincset, a politikáé. Nemcsak Magyarországra igaz, hogy minden kérdés átpolitizálódik. Az előbb tárgyalt témák is folyamatosan aktuál-politikai viták mentén vannak előttünk. Ezért is fontos, hogy mi ezeken túllépve az egészséges tanítás, az evangélium nemes kincse, letétje alapján tájékozódjunk.

A jelen kormányzat keresztény ideológiája és propagandája nemcsak a társadalmat osztja meg (hiszen a pártpolitika lényege szerint megosztó), hanem a keresztényeket is. Nagyon összetett helyzet, hiszen a jelen kormány keresztény értékeket (is) képviselő döntéseket hoz - ugyanakkor számos ponton nem keresztény értékek mentén jár el, és ezzel szégyent is hoz Krisztus nevére.

Mit jelent nem szégyellni az evangéliumot ebben az összefüggésben? Hogyan állhatunk az evangélium mellé úgy, hogy ne politikai állásfoglalást tegyünk? Miközben lehet, hogy a politikai asszociációk miatt támadás vagy megvetés ér... Nos, ha Krisztust képviseled, azaz nem szégyelled az evangéliumot, meg kell próbálnod ezt szeretettel és szelíden úgy tenni, hogy a rád bízott drága kincset megkülönbözteted a politikai propagandától. Ugyanakkor arra is késznek kell lenned, hogy sokan ezt nem fogják meghallani, nem fogják elfogadni. Rád fog áradni a haragjuk és a szidalmuk. De te ne szégyelld, ebben a helyzetben se szégyelld az evangéliumot, sőt, legyél kész együtt

szervenndni az evangéliumért mindazokkal, akik az elmúlt két évezredben és ma is gyalázatot és szidalmat kapnak a tanúságtételük nyomán.

3. Honnan meríthetünk erőt?

"Emlékezzetek arra az ígére, amelyet én mondtam nektek: Nem nagyobb a szolgálta az uránál. Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak, ha az én ígémet megtartották, a titeket is meg fogják tartani." (Jn 15,20) - mondta Jézus tanítványainak azon az éjszakán, amelyen elárulták és elfogták. Azaz amikor Krisztus követői és népe életében megjelenik a Krisztusért való szenvedés, érvénybe lép Jézus szava: emlékezzetek, hogy megmondtam. Ne lepődjétek meg. Sőt, ha ma nem üldöznek, tekintsétek azt rendkívülinek, hiszen "ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak."

Ez pedig Krisztushoz hív bennünket. Szégyelljük gyakran, elhallgatjuk az evangéliumot? Igen. Eltompítjuk az élet, nehogy valakit megbotránkoztasson? Igen. Félünk attól, hogy kigúnyolnak? Igen. Azt szeretnénk, ha inkább elfogadnának, ünnepelejnë minket? Igen. Jobban szeretjük, vágyjuk az emberek dicséretét, mint Istenét? ... Igen... Ki akarná magának rosszat? Senki! Ezzel együtt, mindezek tudatában Krisztusra nézünk: jobban szeretett minket, mint magát? Igen. Szégyellt bennünket az Atya előtt? Nem. Vállalt minket, vállalta éltünk a kereszthalált? Igen. Bízott bennünk, hogy minden gyengeségünk, félelmünk ellenére ránk bízta a drága kincset? ... Igen. Szerethetjük őt jobban, mint a magunk kényelmét, biztonságát, népszerűségét? Igen.

Annyira igen, hogy amikor Krisztusért vállaljuk a gyalázatot, közelebb vagyunk hozzá, mint bármikor. Amikor Krisztusért vállaljuk a szenvedést, ő közelebb van hozzánk, mint bármikor. Ne szégyelljük hát a mi Urunkról szóló bizonyágtételt, se azokat, akiket érte gyaláznak, hanem szenvedjünk velük együtt az evangéliumért Isten ereje által! Ámen!

(Lovas András)